

2-Kazus javob

Bu vaziyatga baho beradigan bo'lsak dast avval ushbu xolatda jinoyat bormi yoki yo'qmi degan savolga javob topib olishimiz va jinoyat tarkibi mavjud mavjud emasligi, tergovchining Komilaning harakatlariga nisbatan klassifikatsiyasi hamda advokatning o'z himoyachisiga nisbatan pozitsiyalarini bir boshdan tahlil qilib chiqishimiz kerak bo'ladi. Bundan tashqari jinoyat sodir etish bosqichlariga va uning turlariga to'xtalib o'tishimiz lozim.

Jinoyat sodir etish bosqichi sifatida qasdning shakllanishi va aniqlanishi:

Birinchidan, jinoyatni jinoyat bo'lmagan qilmishlardan ajratish imkonini beradi;

Ikkinchidan, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning profilaktik faoliyati samaradorligiga ko'maklashadi¹.

Demak bir qarashda mazkur holatda jinoiy oqibat bo'lmaganligi uchun jinoyat mavjud emasdek tuyilishi mumkin lekin O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida jinoyatga berilgan tarifni bilib olishimiz lozim.

14-modda. Jinoyat tushunchasi

Ushbu Kodeks bilan taqiqlangan, aybli ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo'llash tahdidi bilan jinoyat deb topiladi.

Ushbu Kodeks bilan qo'riqlanadigan obyektlarga zarar yetkazadigan yoki shunday zarar yetkazish real xavfini keltirib chiqaradigan qilmish ijtimoiy xavfli qilmish deb topiladi.

Demak ushbu moddaning 2- qismini inobatga olsak Komilaning qilgan qilmishi haqiqatdan ham jinoyat ko'deksi bilan qo'riqlanadigan ob'ektga yani o'z erining hayotiga xavf tug'diradigan xolatni yuzaga keltirgan deb xisoblashimiz mumkin².

Tamom bo'lmagan jinoyat uchun javobgarlik masalasi, shaxsning jinoiy faoliyati o'ziga bog'liq bo'lmagan holda jinoyatga tayyorgarlik ko'rish yoki suiqasd

---

¹ M.H.Rustamboyev – "Jinoyat huquqi" Toshkent-2006

² Jinoyat kodeksi

qilish bosqichida to'xtatilgan bo'lsaginavujudga keladi. Jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va suiqasd uchun javobgarlikka tortish uchun jinoyat qasddan bo'lishi kerak. Egri qasdda jinoyat sodir etishning ushbu ikki bosqichi bo'lmaydi. Chunki jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va suiqasd qilishda shaxsning jinoyat sodir etish istagi natijaga erishishga qaratilgan ongli va maqsadli harakatlardan iborat bo'ladi. Masalan, odam o'ldirishga suiqasd qilish faqat to'g'ri qasd bilan sodir etiladi, qachonki shaxs o'lim yuz berishini anglagan va istagan bo'lgandagina suiqasd bo'lishi mumkin.

Ushbu xolatda jinoyat tarkibining mavjud yoki mavjud emasligi savoliga javob qidiradigan bo'lsak demak jinoyat obiekti sifatida insonning hayoti deb olishimiz, obiektiv tomoni esa xavfli ijtimoiy qilmish sodir qilgani yani zaxarlangan qatletlarni tayyorlaganini ko'rstishimiz mumkin. Jinoyatning subiekti bu vaziyatda Komila bo'lib aqli raso jismoniy shaxs. Jinoyatdagi Subiektiv tomon esa Komilaning xatti xarakatlarida qastning mavjudligi yani unda o'zining ichuvchi eridan qutilish niyati unda motiv hosil qilgan bo'lib maqsadi esa o'ldirish bo'lgan.

Mazkur holat bo'yicha jinoyat subiektining jinoyat uchun javobgarligi nuqtai nazaridan qaraganimizda yani JK 17-modda bo'yicha tahlil qiladigan bo'sak; jinoyat sodir etguniga qadar 16 yoshga to'lgan, aqli raso jismoniy shaxslar jinoiy javobgarlikga tortiladilar deyilgan. Komilaning turmushga chiqanligini turmushga chiqish Yoshi 18 yoshni tashkil qilishini inobatga olsaq u voyaga yetgan shaxs xisoblanadi. Bundan tashqari uning qilmoqchi bo'lgan qilmishi qastdan odam o'ldirish jioyati uchun esa 13 yoshdan JK 97-moddasi bo'yicha sanksiyalanishini hisobga olsak uning javobgarlikga tortilishi kerak bo'lgan shaxs ekanligini anglashimiz mushkul emas.

Komilaning himoyachisi tomonidan keltirilgan holat yaniy O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 26-modasiga binoan jinoyatdan ixtiyoriy qaytish deb baho berilishini so'ragan. Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish tushunchasi va uning huquqiy belgilari 1994-yilgi Jinoyat kodeksi 26-moddasi va 30- moddasi 5-qismida ifodalangan. Jinoyat kodeksi 26-moddasi 1-qismiga muvofiq shaxs jinoyatga tayyorgarlik ko'rish harakatlarini yoki bevosita jinoyat sodir etishga qaratilgan harakatlarini oxiriga yetkazish mumkinligini anglagan holda to'xtatsa,

shuningdek, jinoiy oqibat kelib chiqishini anglagan holda shunday oqibat kelib chiqishining oldini olsa, ***jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish*** deb baholanadi.

Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish faqat jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va suiqasd qilish bosqichida, ya'ni jinoyat tamom bo'lmagan holda yuridik ahamiyatga ega³.

26-modda. Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish

Shaxs jinoyatga tayyorgarlik ko'rish harakatlarini yoki jinoyat sodir etishga bevosita qaratilgan harakatlarni oxiriga yetkazish mumkinligini anglagan holda to'xtatsa, shuningdek jinoiy oqibat kelib chiqishi mumkinligini anglagan holda, shunday oqibat kelib chiqishining oldini olsa, jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish deb topiladi⁴.

Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish javobgarlikni istisno qiladi. Jinoyatni oxiriga yetkazishdan ixtiyoriy qaytgan shaxs, agar amalda sodir etgan qilmishida boshqa jinoyat tarkibining barcha alomatlari bo'lsa, ushbu Kodeks bo'yicha javobgarlikka tortiladi. N.F Kuznetsovaning fikriga ko'ra shaxsni jinoiy javobgarlikka tortmaslikning asosi jinoyat tarkibining yo'qligi hisoblanadi. Jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytgan shaxsning harakatida uning xohishiga bog'liq bo'lmagan holda jinoyatga tayyorgarlik ko'rish va suiqasd qilish, shuningdek, tamom bo'lgan jinoyatning belgilari mavjud bo'lmaydi⁵.

Jinoyat kodeksining ikkinchi bo'lim, oltinchi bobi (tamom bo'lmagan jinoyatlar)ga jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish haqidagi modda kiritilgan. V.F Karautsev qonundagi bunday holatni baholab, jinoyat sodir etishdan ixtiyoriy qaytish instituti amaliy jihatdan tamom bo'lmagan jinoyatlarni baholashda katta ahamiyatga ega, deydi.

Komila jinoyatni sodir qilishdan o'z xohishiga ko'ra qaytganida yani boshlangan xarakatni to'xtatganida yoki erining oldiga zaxarlangan katletlarni qo'ymaganida yoinki qo'ygan taqdirda ham qatletlarni yeyishiga biron bir usulda

---

³ M.H.Rustamboyev – “Jinoyat huquqi” Toshkent-2006

⁴ Jinoyat kodeksi

⁵ M. H. Rustamboyev, B. J. Ahrorov – “Jinoyat huquqi” Toshkent – “ILM ZIYO” - 2006

qarshilik qilganida ushbu moddani qo'lash mumkin bo'lar edi. Lekin bu vaziyatda Komila o'zi bilan bog'liq bo'lganbarcha xarakatlarni oxirigacha amalga oshirganligi va eriga ovqatni yeyishga qarshilik qilmaganligi suiqa'stning yakunlanganligini yaniy Komila jinoyatdan o'z ihtiyori bilan emas balki o'ziga bog'liq bo'lmagan sabablar tufayli jinoyat ohiriga yetmay qolyapdi desak bo'ladi.

Ayablanuvchi komilaning xarakatlari bu vaziyatda to'liq jinoyatga suiqa'sd qilish deb baholasak bo'ladi chunki JK ning 25-moddasida suiqa'sdga berilgan tariff yani: "Shaxsning qasddan qilinadigan jinoyatni sodir etish yoki yashirish uchun shart-sharoit yaratuvchi qilmishi o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra sodir etilishi boshlangunga qadar to'xtatilgan bo'lsa, bunday qilmish jinoyatga tayyorgarlik ko'rish deb topiladi.

Boshqacha qilib aytganda, **suiqa'sd** bu qasddan sodir etilgan jinoyatning tugallanmay qolishi yoki aybdor istagan oqibatning ro'y bermasligidir. Shunday qilib, suiqa'sd o'zida bevosita jinoyat sodir etishning boshlanishini ifodalaydi. Bu bosqichda qonun himoyasida bo'lgan obyektga bevosita tajovuz qilinadi, aniq bir jinoyatning obyektiv tomoni amalga oshiriladi. Suiqa'sdda shaxs qonun bilan qo'riqlanadigan obyektни real xavf ostida qoldiradi, lekin obyektiv va subyektiv sabablar natijasida jinoiy oqibat yuz bermaydi. Masalan, qasddan odam o'ldirish maqsadida jinoyatchi jabrlanuvchiga zahar beradi, lekin moddaning zararsizligi tufayli jinoiy oqibat yuz bermaydi. Shuning uchun ham suiqa'sdning ijtimoiy xavflilik darajasi tamom bo'lgan jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasiga yaqin turadi.

Qasddan sodir etiladigan jinoyat boshlanib, shaxsga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra oxiriga yetkazilmagan bo'lsa, jinoyat sodir etishga suiqa'sd deb topiladi" deyilgan. Ushbu holat bo'yicha Komilaning xarakati suiqa'sdga berilgan tarifga to'la bos kelgan xolda jinoyatni oxiriga yetmagan deb klasifikatsiya qilishimiz mumkin.

Suiqa'sdning tamom bo'lgan va tamom bo'lmagan turlarga bo'linishi qonunni qo'llashda katta ahamiyatga ega. Chunki: **birinchidan**, tamom bo'lgan suiqa'sdning ijtimoiy xavfliligi tamom bo'lmagan suiqa'sdga nisbatan yuqori;

Tergovchi tomonidan Komilaning harakatini JKning 25, 97-moddaning 1-qismi bilan yani; “Qasddan odam o‘ldirish —o‘n yildan o‘n besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.” Deb bergan klasifikatsiyasi huquqiy jihatdan to‘g‘ri deb hisoblaymiz. Bu vaziyat bo‘yicha xavfli ijtimoiy qilmish uchun belgilanadigan sanqsiya muddatini belgilash 97- moddadagi muddatlardan farq qilishi lozim. Chunki 97-moddadagi sanksiya ya‘ni 10 yildan 15 yilgacha bo‘lgan vaqt bu jinoiy oqibat keltirib chiqargan xavfli ijtimoiy qilmishga nisbatan qo‘llaniladi bu vaziyatda esa suiqast jinoiy oqibat keltirib chiqarmagan ya‘ni ko‘zlangan maqsadga erishilmagan.

Xulosa o‘rnida aytishimiz mumkinki ushbu xolat bo‘yicha jinoiy ish sud tomonidan ko‘rilayotganida sudya tomonidan himoyachining ko‘rsatgan jinoyatdan ixtiyoriy qaytish fakti inobatga olinmaydi va tergovchi tomonidan belgilangan oddalar bo‘yicha ayblov to‘g‘ri deb topilishi lozim Komila JKning 25, 97-oddasi 1-qismi bilan aybdor deb topilishi va unga 97-moddaning sanksiyasida ko‘rsatilganidek 10 yildan 15 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi o‘rniga shu jazo muddatining to‘rdan uch qismi beriladi chuki suiqasdning oxiriga yetmay qolganligi jazoni yengillashtiruvchi xolat sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.

2 O‘z Res Jinoyat Kodeksi.

3. M.H.Rustamboyev – “Jinoyat huquqi” Toshkent-2006

4. M. H. Rustamboyev, B. J. Ahrorov – “Jinoyat huquqi” Toshkent – “ILM ZIYO”
- 2006

5.Lex.uz rasmiy kanali.